

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת משפטים תשפ"א

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאה.

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: agedank@gmail.com

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא, א)

עם אבי ונשאר אצלו סכום כסף בדיוק כפי שווי החביות לא פחות ולא יותר, ומשפטי ה' אמת, לכן תפסוק ההלכה כמו שהיא. כי המשפט לאלקים הוא.

בספר "יחי ראובן" מביא בהקשר למאמר הנ"ל עובדא שהיה אצל ה"חזון איש", הגיע איליו פעם בחור חסידי ושאלה בפיו: הוא מצא שילינג – מטבע קטן בשווי חמישים פרוטות, ושאלתו האם זכה בו או שמת יחמיר בזה מכיון שיש אולי לחשוש שהמאבד לא התיימש עדיין כי יתכן שלא משמש בכיסו ולא ראה שנאבד לו, והרי זה יאוש שלא מדעת.

החזון איש פסק שמוותר לו לקחת את המטבע ואין שום מקום להחמיר בזה, משום שזה נכנס לגדר שכך רצה הקב"ה – שהכסף שלו יהיה אצלך. אמר הבחור לחזון איש: כי בעצם הם אלו דברי הבעש"ט הנ"ל. נענה החזון איש לעומתו ואמר: אסביר לכם מה אמר הבעש"ט, אתה הרי טוען שיתכן והבעלים לא בדקו בכיסים ולא התיימשו, אם כן, איך יכול להיות שהדין הוא שהמוצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו?

התשובה היא – המש"ח החזון איש – שגם אם באמת הוא לא משמש בכיסו, כך היה צריך להיות! הקב"ה רוצה שדווקא אותו אדם יחזיר לך כסף ולא שתקבלנו מן ההפקר. הלא אם המאבד ימשמש בכיסו ויתיימש יוצא שאתה לוקח מן ההפקר וההוא לא מחזיר לך שום דבר. – מה עשה הקב"ה? מסובב שאותו אדם לא ימשמש בכיסו ולא יתיימש, וכך יוצא שאתה לוקח ממנו והוא מחזיר לך, וזה סדר הגלגולים!

(יחי ראובן)

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. כי תקנה עבד עברי (כא, א-ב) מפני מה פרשת משפטים פותחת בענין העבד העברי, הגנב שאין לו מה לשלם ונמכר לעבד? הלא ישנם ענינים שהם לכאורה תדירים יותר – הלוואה, גמ"ח שכן אדם פותח וכדומה. התירוץ הוא: אם לאדם יש שני בנים: האחד – פינער, ירא שמים, והשני, נעבאך, ירד מן הדרך, נהיה גנב. היכן מונח הראש של האב? בן הגנב. הוא כל הזמן חושב: איך מוציאים טותו מהבזך. הקב"ה הוא אבינו, ואם יהודי נהיה גנב – הדאגה הראשונה שלו יתברך היא: מה עושים עם בני, הגנב? איך מצילים אותו מרדת שחת?

(יחי ראובן)

והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעלם (כא, ו) כתב רש"י, "ומה ראה און להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע". יש להבין, שמחמת זה הטעם היה ראוי יותר שמייד ירצע באזנו כעונש על הגניבה, ומדוע רוצעים את האזון על דבר הגניבה רק אחרי שאינו רוצה לצאת?

ויש לתרץ, שכיוון שצריך להשיג את הכסף כדי לשלם את הגניבה, ולצורך כך הרי נמכר, לא רצתה התורה להענישו פעמיים. אמנם, כעת שאומר שאינו רוצה לצאת, מתברר שכל המכירה כלל לא נחשבה לו כעונש, על כן, דוקא כעת רוצעים את אזנו כעונש על הגניבה.

(לקט אמרים למהרי"ל דיסקין)

אם המצא תמצא בידו הגנבה (כב, ג)

הרבי ר' בונם ז"ל אמר: בג' דברים בעבודת השם צריך ללמוד מגנב, א. גנב אינו עצל ובלילה וקור וגשם הולך לגנוב, ב. אם לא עלתה בידו בפעם הראשון לא יניח עד שיעשה הגניבה, ג. אף לגניבה קטנה לא ימנע את עצמו, כן בעבודה לא יתעצל ולא ייעף ואף למצוה קלה יזהר כגדולה:

ובספר עשר אורות [מערכה א אות כ] איתא בשם הרב הקדוש המגיד ממעזריטש ז"ל ג' דברים צריך ללמוד מתינוק, א. שהוא תמיד שמח, ב. שאינו יושב בטל, ג. שבוכה על כל דבר שמבקש, ומגנב צריך ללמוד ז' דברים, א. עבודתו בלילה, ב. אם לא השיג מבוקשו בלילה אחת יגמור בלילה שניה, ג. אהבה של הגנבים זה לזה, ד. מוסר נפשו גם על עבד דבר קטן להשיגו, ה. כל עבודתו אינו נחשב בעיניו כי בבוקר מוכר מה ששווה הרבה בעד פחות שבמטבעות, ו. מקבל כל מיני עינויים והוא באחד שאינו יודע, ז. אומנותו יפה לו לא יחליפנו בשום דבר: (פרדס יוסף)

בס' דברים ערבים בפ' משפטים אות י"ח כתב וז"ל: הרב הקדוש המגיד ממעזריטש ז"ע ביקש מרבו הבעש"ט הקדוש ז"ל שיאמר לו פירוש הזהרה הקדוש על ואלה המשפטים דא הוא רזא דגלגולא, פעם אחת אמר לו הבעש"ט שישע ליער אחד ויראה שם אילן אחד ומעיין תחתיו, ויתעכב שמה עד שיש יבא לביתו, ונסע שמה, וראה איש אחד בא עם סוס מזויין, והוא היה עיף ויגע, ואכל ושתה ונסע לדרכו, ושכח שם ארנקי שלו עם המעות, אחר כך בא שמה עוד איש אחד, והניח עצמו למוש, והוא מצא את הארנקי עם המעות, ולקחו והלך לדרכו, אחר כך בא שמה עוד איש אחד עני ונכה רוח, והוא עיף ויגע, ואכל שמה פתו אשר היה לו, ושתה מן המעיין, והניח עצמו למוש ולישון, אז בא בחזרה האיש הראשון, ושאלו שאל מאיש העני היכן הוא הארנקי עם המעות אשר שכחתי כאן, והוא באמת לא ידע מאומה, ולא הבין מה שזה מדבר אליו, בקיצור, כי זה הראשון הכה את העני מכות רצח ופצעו, בטענה שיחזיר לו מעותיו, וכאשר הגיע שש נסע הרב הקדוש המגיד ז"ע לביתו, וסיפר לרבו הבעש"ט את אשר ראה, ואמר לו הבעש"ט ז"ע, כי האיש הראשון הזה, היה חייב בגלגול הראשון לאיש השני, כסך המסויים הזה שהיה עכשיו בהארנקי, ולא היה משלם לו, ובאו אז לדין לפני זה האיש השלישי, שהיה אז הרב והדיין בגלגול הראשון, ופסק דינו ופטרו מבלי שום חקירה ודרישה, לכן עתה על פי הגלגול שילם הראשון להשני את חובו, והדיין קיבל ענשו, וזהו שאמר הזהרה"ק על ואלה המשפטים דא רזא דגלגולא, עכ"ל.

ובס' מעשה אורג במשנה דפאה פרק ח' משנה ט', וכן דיין שדן דין אמת לאמתו, עליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה' וכו' (ירמיה י"ז) כתב שם וז"ל ענין לאמתו הוא כי כמה פעמים יצא משפט מעוקל מדיני [התורה], כמו שאירע לאחד שהפקיד הון רב אצל אחד והלך לדרכו, וכשבא כבר מת הנפקד, ותבע מיורשיו, וטענו לא פקדנו אבא על זה, ופסקו להם שבועה ונפטרו, וכל העולם היו יודעין שזה איש נאמן וחסיד וירא שמים, וזה לא היה אמיד בכך, ושאלו למרן הריב"ש טוב על זה, האיך יצא משפט מעוקל מדיני התורה וכתוב (תהלים פ"ב) אלקים נצב בעדת אל, והשיב שזהו בהשגחת המושגח, שבגלגול העבר היה זה חייב לזה ולא פרע לו, וכעת החזיר לו לתקן נשמתו, והיה בהשגחה, לא החסיר ולא העדיף, וזהו דין אמת לאמתו, אף שנראה לך שהוא משפט מעוקל, תדון הדין לאמתו, ולא תחזור אחר הפשרות, וכיוצא בזה בענינים אלו, והמשכיל יבין לאישורו, עכ"ל.

(מקור מים חיים)

בספר "עבודת הגרשוני" מסופר שפעם בא איזה איש עשיר לעיר בארדיטשוב, והביא עמו כמות גדולה של חביות דבש בשביל למכרם, ולא הצליח בשום אופן למכור שם מהחביות. כיוון שכך ביקש מרעהו עשיר אחר שגר שם בבארדיטשוב שרוצה להשאיר אצלו את החביות להזדמנות אחרת ויהיה אצלו כפקדון. והעשיר השני אכן הסכים.

העשיר הסוחר נסע לביתו ושקע בעסקיו האחרים ונשכח ממנו עניין החביות שמונחות בבארדיטשוב. אחרי כמה וכמה שנים נזכר מהחביות, והחליט שהגיע הזמן לנסות למכרם שוב. כשהגיע לעיר נודע לו שהעשיר ההוא וגם אשתו כבר נסתלקו לבית עולמם, ניגש אל היתומים ואמר להם שהחביות הם שלו. אמרו לו היתומים: אכן מצאנו הרבה חביות בעיזובון אבינו אבל מי אומר שהם שלך? תבע אותם לדין תורה אצל הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב שהיה רב העיר. הרה"ק מבארדיטשוב הכירו כאיש דובר אמת אבל מאידך גיסא ההלכה במקרה זה הוא שאינו יכול להוציא את החביות מתחת ידי היתומים ולא ידע להשית עצה בנפשו מה יעשה במקרה זה. ונעמד להתפלל בבכיות שהקב"ה יורהו מה לעשות שניכרין דברי אמת שהם של העשיר, ולא רצה שיגרם לו עוול. ושמע ה' תפילתו ונתגלה איליו העשיר שנפטר ואמר לו: תנוח דעתך ותפסוק כפי די תורה ואל יצר לך כיוון שאביו של העשיר שהפקיד אצלי החביות עשה מסחר

והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני (כב, כו)

ועתה נחשוב נא: הרי ידוע כמה שפל רוח היה הגר"ח זצ"ל, וכמה היה ביתו וממונו הפקר לכל דורש, ואיך כל החולים והמצורעים מצאו שם את מנוחתם. וגם נוסף ונעשה ק"ו, שאם על הבנת התורה מסר הוא את נפשו והשליך אחרי גזיו את כל העוה"ז - בודאי לא ישקר ויגנוב בשביל כמה פרוטות...

הנה מקום איתנו לומר שאין לך "רוב" גדול מזה... רוב צדדי זכות להגר"ח שכל מעשיו כשרים והגונים - ורוב צדדי חובה להמשכיל...

אך האמת אינה כן, כי המשפט לאלקים הוא!!

וע"כ אף שבמשפטי הגויים באמת הולכים לפי השכל, כנ"ל - אך בתורה כתוב: "לא תטה משפט אביון בריבו" - אפילו אביון במצות!! ולפיכך: אם הגר"ח צודק לפי כללי ההלכה - יזכה בדיון, ואם לאו - לא!!

לא תטה משפט - אף לאחר פס"ד

דוגמא מאלפת לדבר נמצא במעשה שהיה עם הגאון ר' חיים לייב מסטאוויסק. ונתבונן נא, כי מלבד התפעלות הלב שיש במעשה שלפנינו - גם דקות והבנה עמוקה בפסוק יש בו, והחידוש יקר ונפלא, הבה נטה אוזן: הגאון ר' חיים לייב סטאוויסקר (כך היה נקרא בפי כל), היה מפורסם מאוד בזמנו בכוחו הגדול ב"הכרעת דין". בדרך כלל היו שני הצדדים יוצאים מרוצים מלפניו, כולם הרגישו שנעשה הצדק, וגם מי שהורשע בדיון יצא בלי תרעומת.

שמו של ר' חיים לייב יצא לתהילה בכל האזור, עד שאפילו הגויים שבאותו מחוז העדיפו לא אחת להתדיין בפניו - ולא ללכת לבית המשפט שלהם, באשר ראו כל גויי הארץ כי שם ה' נקרא עליו.

פעם אחת נזדמנו לפני ר' חיים לייב שני בעלי דינים שהיו הפכים ממש, מן הקצה אל הקצה... מחד גיסא - הגיע ראש הקהל דסטוויסק שהיה איש נכבד, וכנגדו - הרוקח של העיירה, שהיה משכיל מברלין אשר מימיו לא עלה עליו עול תורה או עול מצוות, והוא היה ה"מחלל שבת" היחיד בכל העיירה.

אבל הדין דין אמת הוא, והאמת במקרה זה היתה דוקא עם ה"מחלל שבת" - ולא עם ראש הקהל... ר' חיים פסק לטובת הרוקח, ותהום כל העיר, ופני ראש הקהל חפו.

אלא שכאן נפתח פרק נוסף בסכסוך הממוני שבין השניים, שכן "ראש הקהל" - נהיה ל"רשע הקהל", ולא הסכים לציית לדיון... "מה זאת אומרת?" - טען, - "הייתכן שיזכה הרב את המחלל שבת הלזה כנגדי? לא יקום ולא יהיה!"

עכ"פ, ראש הקהל סירב לציית לדיון, ולפיכך בא הרוקח שנית לפני ר' חיים לייב להוועץ עמו מה יעשה.

ר' חיים לייב יעץ לו לפנות לערכאות של נכרים, אולם לא כמשפטנו - משפטיהם, ושם הפכו את הקערה על פיה, זיכו את ראש הקהל - וחייבו את הרוקח...

הרוקח שב להוועץ בר' חיים לייב, והוא יעץ לו בלא היסוס לפנות לערכאה משפטית הגבוהה ביותר ברוסיה, אשר שכנה בפטרבורג הבירה, ולא זו בלבד, אלא שאף הודיע לרוקח שהוא בעצמו - ר' חיים לייב - יבוא להעיד ולטעון לטובתו בבית המשפט!!

אך דא עקא, הדברים התגלגלו באופן בלתי צפוי, וכאשר קיבל ר' חיים לייב את ההזמנה לעדות מבית המשפט - גילה שהתאריך המיועד הוא לא אחר מאשר יום חג השבועות - חג מתן תורה - בשעה עשר בבוקר!!

נקל לתאר איך נראה יום מתן תורה אצל ת"ח דוגמת ר' חיים לייב, ניתן אף להבין כמה קשה היה לעזוב את המשפחה ואת בני העיר ביום גדול זה, אבל כשם שגדולים הת"ח בלימודה של תורה - כך גדולים הם בקיומה, ובלא היסוס קם ר' חיים לייב ונסע לפטרבורג לחוג שם את חג מת"ת, בכדי שיוכל להעיד לטובת הרוקח בעיצומו של חג.

אף סדר יומו של הגר"ח לפטרבורג ומקום המצאו במשך החג - כמוכן נקבעו בהתאם ל"מטרה המקודשת": להעיד לטובת הרוקח אשר כאמור היה המחלל שבת היחיד בסטוויסק!!

כאשר חזר הגר"ח לסטוויסק לאחר החג, לא היו יכולים בני העיר להתגבר על פליאתם, והם שאלוהו: מה ראה הרב על ככה? האמנם עד כדי כך צריך להתמסר בשביל "שיג" שכזה?

ר' חיים לייב נעץ בהם את עיניו, וכה השיב ואמר: "הנה הפסוק אומר: לא תטה משפט אביון בריבו. ולכאורה, הלא כבר נאמר לעיל: לא תטה משפט, ומדוע הוכפל הציווי פעמיים? אלא מתרצים חז"ל במכילתא שפסוק זה מדבר באביון במצוות, שלא תאמר: הואיל ורשע הוא אטה את דינו, ת"ל לא תטה משפט אביון בריבו.

"והנה" - אומר ר' חיים לייב - "הרי זו אזהרה מפורשת שלא לשנות את הדין אפילו כי הוא מחמת רשעו של ה"אביון במצוות", ובודאי הדברים אומרים גם אם הוא אביון אמיתי ומזהיר..."

"עתה שוו בעצמכם, ותארו לכם מה היה אילו הייתי פוסק ההפך, שהצדק עם ראש הקהל, והרוקח היה מסרב לקיים את הפסק, והייתי מורה לראש

הגר"ח (א)

לכלב תשליכון אותו (כב, ל)

צריך טעם למה כתיב תשליכון ולא תשליכו? וי"ל שבא לרמז מ"ש בשיליהי שבת "אורח ארעא למישדי אומצא לכלבא (דרך העולם להשליך הבשר לכלב) וה"מ בדברא אבל במתא לא, דאתי למטרך בתרי". (אבל זה נכון לעשות רק במדבר, ולא בעיר, כי הכלב יסרך אחריו) ותנן בב"ב כ"ה א' "מרחיקין את הנבילות מן העיר נ' אמה", ולזה כתיב תשליכון דהיינו שתשליכו לו את הנבלה ברחוק נ' אמה מן העיר דלא ליתי למטרך בתרי".

(טעמא דקרא)

מדבר שקר תרחק (כג, ז)

ובחז"ל, שישנם מקרים מסויימים שהותר לשנות, כגון מפני השלום או כדאיתא בגמ' (ב"מ כג, ב) שבג' דברים משקרים אף ת"ח. עוד דוגמא לדבר סיפר הגר"ח קנייבסקי: אבא זצ"ל סיפר לי שבזמן המלחמה למי שלא היה דרכו היה זה סכנת נפשות והיו יורים בו פעם אחת הלכו שני בחורים לאחד היה דרכו ולשני לא, ולפתע ראו חייל. אמר זה שהיה לו דרכו לחברו שיעמוד ואילו הוא ירוץ. כשרץ החל הגוי לרדוף אחריו עד שתפסו וביקשו דרכו, והלה הראה שיש לו. כשנשאל מדוע רץ? השיב כי הוא חולה מעיים והרופא ציווה לרוץ בכל יום כשעתיים. שאלו הגוי: הרי ראית שרודף אני אחרך ומדוע לא עצרת? והשיבו: חשבתי שגם אתה חולה מעיים...

(דרך שיחה)

ששת ימים תעשה מעשיך ובוים השביעי תשבת... ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו וגו' (כג, יב יג) יתכן עפ"י מה דאמרו רז"ל (שבת קיח, ב) "כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלים לו", וזה שאמר: ששת ימים תעשה מעשיך ובוים השביעי תשבות כו' ובכ"ז אל תסמוך ע"ז להקל במצות התורה, רק בכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים ל"ת. וזה ע"ד צחות. (משך חכמה)

ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע: (כד, ז). כאן לא כתיב יחדיו, ובפרשת יתרו כתיב ויענו כל העם יחדיו ויאמרו וגו', ועוד, ששם כתוב "נעשה" ולא כתיב "ונשמע", וביאורו, דאי אפשר לכל אחד מישראל לקיים כל התרי"ג מצוות כי יש הרבה השייכים רק לכהן וכדומה, אך יש שני דרכים א. שכל ישראל ערבים זה לזה וכשיש אחדות הוי כאילו כל אחד ואחד קיים כל מצוות של חברו, ב. על ידי לימוד תורה דכל העוסק בעולה כאלו הקריב [מנחות ק"ג]. "ונשמע" היינו לימוד תורה, וביתרו דלא כתיב ונשמע על כן כתיב "יחדיו" כי יחדיו יהיו יכולים לקיים כל התורה, וכאן כתיב "ונשמע" דהיינו לימוד תורה, לא כתיב יחדיו דעל ידי לימוד ממילא כל אחד יכול לקיים התורה.

(פרדס יוסף)

מאוצרות המגידים

לא תטה משפט אביון בריבו (כ"ג, ו')

ובמכילתא (משפטים כ'): "רשע וכשר עומדין לפניך בדיון, שלא תאמר: הואיל ורשע הוא - אטה עליו את הדין, תלמוד לומר: לא תטה משפט אביון בריבו, אביון הוא במצוות".

וצ"ע, מה היתה הסלקא דעתה להטות דין הרשע? ולמשל אם בא ראובן הרשע, ואומר שמשעון הצדיק לא השיב לו את ההלואה שהלוה לו, כלום יש סברא לומר שנטה את דינו של ראובן בגלל שהוא מחלל שבת או לובש כלאים? אם הצדק עמו - מדוע שנחייבנו?

וע"כ צ"ל, שאין מדובר כאן בדיון שהוא מבורר ופשוט - אלא במקום ספק, ושם היתה ס"ד שבכלל שיקול הדעת נכניס גם את הנטיה להרשיע את זה שהוא רשע, ולומר שכנראה האמת היא עם הצדיק.

דהנה למשל יש דין ש"אחרי רבים להטות", ומדוע? - מפני שהסברא נוטה יותר לילך אחר הרוב. וא"כ י"ל גם ברשע וצדיק כעין זה, שיש לנו להוסיף לשיקול הדעת את הסברא שנסתמא הצדיק לא משקר, ועפ"ז נטה את הדין מתוך סברא שכלית.

ונתאר לעצמינו למשל, שאדם כשר וצדיק כמו הגר"ח מבריסק זצ"ל, שכל ימיו עמל ויגע על דקות קיום ההלכה, וגם בדיני ממונות היה מדקדק בתכלית - בא לדיון תורה עם ראש המשכילים שבעיר בריסק... ר"ח אומר: הלויתי לך כסף ולא פרעתני, והמשכיל אומר: פרעתני.

א. החל לשוחח עם אביו על היום שאחרי... 'נדמה לי' החל לומר, 'כי מתקרב אני ליום המוות... לבטח תיערך לי הלוויה הגדולה, אך הנני מבקש בכל לשון של בקשה, כי בהלווייתי לא יספידני איש מלבד המגיד שיעור' של הישיבה הקטנה בה למדתי בשיעור ב'; לו חייב אני את מרבית ההתפתחות הרוחנית שלי...!

האב ששמע את הדברים, חש כי חבטה עזה הולמת בראשו. הוא החל להסות את דבריו בנו, באומרו כי כולם מתפללים כל העת שיצא מכך בריא ושלם, ובעזה"י כך יהיה....

הנער לא ניסה להתווכח, די היה להוריו בסבל שעברו עד היום, ומדוע יכביד על ליבם יתרה על העובר עליהם בעטיו, אך הוא חזר שוב על בקשתו, כי לו תיערך לו לווייה, בקשתו היחידה היא שרק אותו מגיד שיעור שהביא לצמיחתו הרוחנית, הוא אשר יישא עליו דברי הספד...

האב נפנה לאחוריו, את דמעותיו שנגרו מבלי עצר, ניגב מבלי יבחין בהם. בסתר ליבו לא הבין למה מתכוון בנו, והיאך אותו מגיד שיעור שלא היה זכור לו במיוחד - הביא לצמיחתו... אבל הוא הפנים את בקשתו היחידה של בנו.

כעבר ימים מספר כוחותיו של הנער לא עמדו לו, ובקושי יכול היה א. להוציא מילה מפיו. משראה את עיני הסובבים מלאי העצב, פנה עליהם ואמר בשארית כוחותיו: 'אל לכם לדאוג, עובר אני בשמחה לעולם שכולו טוב, וה' הגדול ירפא שברונכם, רק אל תשכחו לקיים משאלתי היחידה שרק אחד יספידני בהלווייה...'

יותר לא יכל להוסיף, וכעבור זמן קצר עצם את עיניו - לנצח, ואז נלקח לבית עולמו, כשמסביבו קוראים בני משפחתו בלהט קריאת שמע ווידי... כעבור זמן מה, בטרם החל מסע ההלוויה, הודיע האב כי עליו לקיים את בקשת בנו, ומצוה לקיים דברי המת, וכי בנו ביקש שרק אחד יהיה זה שיספיד אותו...

אחד הרבנים נתבקש להתקשר לאותו מגיד שיעור ולבקשו לקיים את בקשתו של א. ולהספידו. בתחילה חש אותו מגיד שיעור בסחרחורת שאימה להפילו. הוא זכר היטב את תלמידו אהובו, את קשיו, נסיונותיו, ולבסוף את הצלחתו הגדולה, ולא ידע ולו לרגע על דבר מחלתו הקשה, ובוודאי לא על סילוקו לשמי רום בעודו באיבו...

רק לאחר כמה דקות כשעיכל את הבשורה המרה והבקשה, הודיע נחרצות כי איננו יכול להספידו, ובודאי שלא לבד כשמנגד גלריה מכובדת של גדולים וחכמים נוכחת במקום. תחילה ניסה אותו מגיד שיעור לברר שמא התרחשה כאן טעות, שהרי לא זכר דבר מיוחד שאירע עמו ועם א. ולא הבין כיצד נקלע דווקא הוא לסיטואציה זו.

התשובה לשאלתו זו לא איחרה לבא; עוד בטרם צאת מסע הלווייה משהגיע אותו המגיד שיעור לבית תלמידו לשעבר, ניגש אליו אבי הנער ובידו פתק מקופל ומקומט, הוא תחב זאת בידי, ובקול חנוק מדמעות הוסיף ואמר: 'כשביקשני בני שאתם לבדכם תספידו אותו בהלווייתו, הוא אף ביקש שאקח מארנקו בכיס הפנימי פתק מקומט זה, ולא אפתחהו, אלא אביא אותו אליכם, כשהוא אומר - כי את כל חייו הרוחניים חייב הוא לכם ולפתק המקומט החבוי בארנקו... הנה לכם הפתק, ועשו בו כטוב בעיניכם.'

בתחילה לא הבין המגיד שיעור במה המדובר, אך משפתח את הפתק וקרא את תוכנו, עלה חיוך בקצה פיו. הוא נזכר בערגה באותו מעשה, שאירע שנים מספר קודם לכן. ומעשה שהיה כך היה:

היה זה באחד השנים, ובשיעורו צצה בעיה חברתית קשה; בני השיעור לא הסתדרו ביניהם, ואווירה מתוחה שררה בין כולם. עובדה זו אף השפיעה על רמתם הלימודית, והשקידה שאופפת בדרך כלל בחורי חמד בני גילם, נעדרה מהם.

לאחר לבטים רבים, החליט המגיד שיעור לקום ולעשות מעשה. הוא הכין בביתו פתקים רבים, כשבכל פתק רשומים שמותיהם של כל בני השיעור ולצידו שורה ריקה. הוא פנה לבני השיעור ודיבר עמם בהרחבה אודות העניין שלכל בחור ובחור ישנם מעלות רבות, חלקם חבויות, חלקם לא מגיעות לידי מיצוי מלא, וחלקם פשוט לא מבחינם בהם. אבקשם, כל אחד בגופו, בהיותו מכונס עם עצמו, לחשוב על מעלותיו של חבריו, וכל אחד ירשום לצד שם כל בחור מבני השיעור שתי מעלות מיוחדות שהוא רואה דווקא בו.

כעבור ימים מספר מילאו הבחורים בצנעא אחר בקשת רבם, והשיבו לא את הפתקים מלאים במעלותיהם של הבחורים כולם. המגיד שיעור ישב והכין לכל בחור את שלל המעלות שנכתבו אודותיו על ידי חבריו לספסל הלימודים. הוא נתן לכל בחור פתק ובו רשימת מעלות באומרו: 'דע לך! אם אחרים חושבים שאלו הן מעלותיך, ודאי שהן קיימות בך, אם תדע לנצלם כראוי, אתה עתיד לצמוח ולהיות לגדול בישראל!'

והנה זה פלא, כעבור זמן קצר האווירה החברתית שנסקה רבות, אף רמתם הלימודית

הקהל ללכת לערכאות וכו', כאותו המעשה שהיה כאן - רק בהיפוך, והייתי טורח נסוע בחג לפטבורג כמו שעשיתי עתה, כלום גם אז הייתם תמהים על מעשי? - ודאי שלא!

'כי מלבד הפסק והכרעת הדין - צריך גם להעמיד את הדת על תילה, ולהציל את הנעשק מיד עושקו, שכן זוהי העמדת האמת על מכונה לכבוד משפט התורה!! הרי הדין מחייב לדרוש את קיומו, כי בדרישת הצדיק יש שני חלקים: החלק הראשון - להוציא את הצדק לאור כראוי, והחלק השני - לדרוש את יישומו וביצועו הלכה למעשה!!

'ומעתה, אם כך הייתי נוהג כאילו היה מוכרע הדין לטובת ראש הקהל, הרי שאם לא אנהג כך כעת כאשר הדין הוכרע להפך - הריני עובר על הלאו המפורש של לא תטה משפט אבינך בריבו!!

'כי אם התיחסותי אל הדין לאחר שנפסק שונה מאחד לשני בגלל שהוא רשע - הרי זו הטיית תוצאת הדין, שהיא חלק בלתי נפרד מפסק הדין עצמו!! והרי זה כאלו פסקתי לטובת ראש הקהל והייתי את הדין!!' - כך סיים ר' חיים לייב את דבריו ואת חידושו הנוקב.

הנה למדנו מכאן תורה ויראה גם יחד, רק שעתה נסיים מעין הפתיחה, ונאמר שלפ"י יתכן ליישב בדרך נוספת את אשר הקשינו בתחילה: היאך סלקא דעתך להטות את הדין בגלל רשעו של הרשע?

ומעתה י"ל, שהפסוק בא לחדש לנו שאף לאחר פסק הדין - אסור לנו להמנע מלסייע ביד הרשע אם זכה בדין, ממש כשם שהיינו מסייעים לחבירו הצדיק אילו זכה הוא!!

והיינו שבדרך הטבע יש חשש שלא נהיה חמים ובערים כ"כ למען הרשע, ולא נעזור לו להגן על זכותו, ולכך הוצרך הפסוק להזהירנו ע"ז, שלא נטה משפט הרשע אף לאחר הדין!!

כי אם ננהג כך - הרי זה כאילו נתננו יחס שונה לרשע בעצם הדין, ויש בכך גריעות מידת האמת ודרישתה!!

וע"כ גם אם במקרה אחר לא היינו מתרגשים כ"כ מסבלו של הרשע, ולא היינו רצים לעזור לו ולסייעו - אעפ"כ כאן, לאחר שיצא זכאי - נרוץ לעזור לו!! כי בכך אנו מעמידים משפט אמת לאמתו!! והדברים שמחים ומאירים.

(לב שלום)

"והגישו אדניו... אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם" (כא, ו). פירש רשב"ם: "לעין כל רוצע אזנו לסימן עבדות".

"אמר רבן יוחנן בן זכאי: און ששמעה על הר סיני 'כי לי בני ישראל עבדים' (ויקרא כה) והלך וקנה אדון לעצמו - תרצע... מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית? אמר הקב"ה: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי 'כי לי בני ישראל עבדים'... - ירצע לפניהם" (רש"י שם).

"אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס" (כו, א).
"כיצד מאיימין את העדים? על עדי נפשות - היו מכניסין אותן ומאיימין עליהם... לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם" (סנהדרין לז ע"א במשנה). פירש"י: "חשוב אני כעולם מלא, לא אטרד את עצמי מן הועלם בעבירה אחת, וימשוך ממנה".

מסכת חייו הקצרים של הבה"ח א.ש. מטובי הלומדים באחת הישיבות הנודעות, יכולה ללמד אותנו לקח רב משמעות, אף שסופו היה מר כשנקטף באיבו לגינתו של הישוב ממעל, בהותירו אחריו משפחה אבלה ודוויה. נדמה הוא, כי ניתן ואף ראוי ללמוד ממנו לקח, מהי מעלת הראיה וההתבוננות במעלותיו של הזולת בכלל, ובפרט מהו כוחו של עידוד. היה זה לפני זמן לא רב, אחר שהבחור א. חש בכאבים עזים בצווארו, הבדיקות השונות לא העלו דבר, ולבסוף נתבקש לערוך סדרת בדיקות מקיפות יותר.

משהגיעו תוצאות הבדיקות, הם הוכיחו את הנורא מכל, ובגופו של א. נתגלתה המחלה הקשה והאיומה. וחיש מהר הוא אושפז כדי לקבל טיפול כימותרפי בנסיון למגר את המחלה. הוריו שאך לפני שנים מועטות ליווהו בהתרגשות על מזוודותיו לעבר הישיבה הגדולה המעולה, כשדמעת גיל בצבצה בזוית עיניהם, קבלו עתה בחטף את הבשורה הקשה, והתפללו וקיוו כי בנם ייצא מכך בעוזה"ת.

כעבור זמן לא רב, הודיעו הרופאים בצער להורי הנער כי גופו החלוש לא יוכל לשרוד עוד זמן רב את הטיפולים הקשים והמרים, ואפסו סיכויי למול אימת המחלה, וכי ימי ספורים.

הנער, הבין אף הוא את רוע מצבו, ובגדלות נפש החל לשוחח עם הסובבים אותו על היום שאחרי... היאך מתכוננים אליו בבא היום... באחד מאותם רגעים פנה הנער לאביו שהיה עמו לבדו בחדר, וביקשו לשוחח עמו ולבקש ממנו דבר מה...

האב, נבוכ מעט, התקרב לבנו, חיבקו בחום, ושאל לבקשתו...

"הייתי רחוק מלהיות חלמאי... אבל הגאון השכיל להוביל אותי בהומור הדק והאופייני שלו, אל הרובד העמוק ביותר בנפש ה'חיה' שלי: ה"נכבדות" העצמית.

עבד או אדון

נחזור לפרשתנו. לא פלא, איפוא שהגיעו רבותינו למסקנה, כשסיכמו בקצרה את דינו של עבד עברי: "כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו" (קידושין כ ע"א). כלל האומר כולו נכבדות.

משמעות דבריהם היא, שלא זו בלבד שתנאי העבד משתווים לאלו של האדון, גם אם אלו משופרים ביותר כדרשת חז"ל עה"פ "כי טוב לו עמך" (דברים טו, טז) - "שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי תבן" (קידושין, שם), אלא שיתר על כך, פעמים שתנאי העבד עדיפים על אלו של אדונו, עד שלעומד מן הצד ייראה שהעבד הוא האדון, ואילו האדון הוא עבדו.

וכל כך למה? ביארו התוספות (שם) בשם הירושלמי: לפעמים יכול לקרות שאין לאדון אלא כר אחד בלבד, ומעתה תתעורר בעיה מי יזכה לשכב על כר יחיד זה? - אם האדון ישכב על הכר, נמצא מבטל את הציווי שכתוב בתורה "כי טוב לו עמך", שהרי תנאי העבד גרועים משלו. ואם תאמר, שיניחו את הכר, ולא זה ולא זה ישכבו עליו - הרי זו מידת סדום! נמצא שבמקרה כזה האפשרות היחידה שעליה ממליצה התורה היא שהאדון ישכב ללא כר, ואילו העבד יתרווח בנוח על הכר היחיד. אם כן, אין כל הגזמה במה שקבעו חז"ל ש"הקונה עבד עברי כאילו קנה אדון לעצמו!".

לאור זכות זו ובמציאות חיים שכזו, סביר להניח שיהיו כאלו עבדים, שבעומדם על סף היציאה "לחיים האזרחיים" ישקלו בקור רוח את אשר לפניו, ויחליטו כי בעיניהם עדיף להישאר במצב העבדות. לא היינו מופתעים אילו היו כאלו שסברו שמוטב לעבוד תחת פיקודו של האדון הדואג לכל מחסור, מאשר לצאת לשוק החיים הפרוע ולהתמודד בצורה עצמאית עם עתיד שלא ידוע מה הוא צופן בחובו.

התורה צפתה אפשרות זאת מראש, והיא גם לא שללה זאת בצורה מוחלטת, למרות שהבחירה בעבדות היא למורת רוחה. את גישתה השלילית של התורה לבחירה זו מבטאת התורה בצוואת לרצוע את אזנו של העבד הבוחר בכך: "הגישו אדניו... אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם" (כא, ו).

מה בין רציעה למזוזה?

אלא שאנו תמהים, מדוע כה שלילי יחס התורה למי שמרצונו בוחר במצב של עבדות? מה פשעו ומה חטאו של מי שהעדיף את העבדות, שכאמור הינה כקניין אדון, על פני עצמאות רצופת בעיות? ומה משמעות הרציעה ליד הדלת והמזוזה, שבה מתנה התורה את האפשרות להישאר במצב זה של עבדות?

לדעת הרשב"ם (שם) רציעת האוזן היא סמל לעבדות. מי שאינו מצויד בגדלות פנימית (בבחינת 'ויגבה לבו בדרכי ה'') כיאה למעמדו של העם הנבחר, עם סגולה, ושחירותו אינה יקרה בעיניו ומוכן להמשיך במעמדו כעבד - ראוי שישפילוהו ויבליטו את עבדותו. רציעה זו אמורה להיות ביטוי חיצוני למהותו הפנימית של האדם, שהעדיף תנאים כלכליים על פני חירות. כי במצב של עבדות יש בו כפיה מסוימת. שאם ירצה העבד לחזור בו באמצע הזמן ולהיות בן חורין לא יוכל, ומכך אין רוח התורה נוחה.

ובדבר העובדה שצריכה הרציעה להתבצע דווקא באוזן וליד הדלת והמזוזה, רש"י מצטט את דברי "המכילתא" הגורסת:

"אמר רבן יוחנן בן זכאי: אוזן ששמעה על הר סיני 'כי לי בני ישראל עבדים', והלך וקנה אדון לעצמו - תירצע... רבי שמשון היה דורש מקרא זה כמין חומר: מה נשתנו דלת ומזוזה מכל הכלים שבבית? אמר הקב"ה: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים, כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי: 'כי לי בני ישראל עבדים' - ולא 'עבדים לעבדים', והלך זה וקנה אדון לעצמו יירצע בפניהם."

מסביר נפלא בעל "מראש צורים": הדלת והמזוזה היו הסימנים המובהקים של היציאה ממצרים. הם שניתן עליהם לבליט הסדר הראשון שנערך על אדמת מצרים, בישר את היציאה הקרובה משעבוד מצרים לחירות עולם. והנה מעשהו של עבד זה מהווה כעין התעלמות מהמשמעות של יציאת מצרים.

אמנם אותו עבד מנמק את סירובו להשתחרר מעבדותו בנימוק ש"אהבתי את אדוני ואת אשתי (הכנענית) ואת בני העבדים", אבל אם זהו הנימוק, אין לך עבדות שפלה מזו. אם המשפחה הכנענית מוצאת מקום בתודעתו - בולטים בו הסממנים המכוערים של העבדות הפנימית. כל בן חורין יודע לייקר את חירותו, ולמרות שזו אינה מרשה לו לבוסס בבזך, הוא לא יוותר עליה בשום פנים. אם נטיות נפש מגושמות כל כך מהוות גורם של ממש אצל יהודי, בליבו פנימה הוא כבר עבד נרצע לתאוותיו, ורציעת האוזן אינה אלא מעשה חיצוני, המבליט את המתרחש במעמקי נפשו.

השתפרה לבלי הכר, וניכר היה שרוב הבחורים נטלו על עצמם משימה זו ברצינות הראויה, והחלו לשקוד על התורה במיציאו מעלותיהם הרבות שנגלו להם על ידי חבריהם.

המגיד שיעור לא ייחס עניין זה למעשיו. הוא הבין כי בשל שיפור האווירה בין הבחורים ניכר השיפור אף בלימודם, ורק עתה כשפתח את הפתק של אותו בחור, ובו מפורטים כל מעלותיו, אותם רשמו חבריו לספסל הישיבה בהיותו עלם צעיר, הבין כי פתק זה, מלבד המחמאה שבו, הוא היווה כיוון ודרך חיים לרבים מבני תלמידיו. מכאן הייתה גם הדרך קצרה להכנת הספר מרגש, הספר שריגש את כל השומעים בדבר מעלותיו המיוחדות של אותו בחור שנקטף בעודו באיבו.

האמת כולה נתגלתה רק כעבור מספר ימים. עם הגיעו של המגיד שיעור לבית המשפחה לנחמם על הלקח בנם מחמדס בחטף, שם הוא פגש בנערים נוספים מבין תלמידיו באותו שיעור, וכולם הוציאו את אותו פתק חבוני, והראו לו באומנם כי לפתק זה חלק ניכר ומכריע בהתקדמותם כל השנים.

רק אז קלט המגיד שיעור את המסר המיוחד, שבמעשה פשוט שנועד לשנות אוירה שלילית ששררה בשיעור בלבד, הוא הצליח להביאם לתוצאות מרחיקות בכל תחום מתחומי החיים, וזאת ע"י נתינת מבט אמיתי על מעלותיהם והיכולות שלהם להעפיל בסולם העליה, דבר שהגביר בהם את הרצון, המוטיבציה והשאיפה לגדול ולצמוח ולנצל את המעלות עד תום עד שנהיו רבים מהם מטובי בני הישיבות בעולם התורה כולו!!!

ויפה פירש בעל "מנחת שבת" בשם הרמב"ם את מאמר המשנה ב"אבות" (ולפי גירסתו): "מאד מאד הוי זהיר להיות שפל רוח" (פ"ד מ"ד):

"חלילה לו לאדם להיות תמיד שפל רוח שהוא ההפך ממידת הגאווה, כי השפל רוח אין לו שום שאיפה בחיים...! כי מי שלא יתבונן בחשיבות האדם ובמעלתו - אי אפשר שיהיו מעשיו מתוקנים, כי כאשר לא יקר כבודו בעיניו, ישפיל עצמו עד לעפר להיות כבהמה וחיתו יער. ואדרבה, נאה ויאה לו גבהות הלב מבחינת יקר ערך עצמו, וכמו שמצינו במלך יהושפט 'ויגבה לבו בדרכי ה'...'".

הלצה מפוכחת של הגאון מטשעבין

אחד הביטויים המופלאים לכוחה של ה"גדלות" וה"נכבדות" ולתוצאות שהיא מחוללת, שמע הרה"ג רבי י. פרידמן מפי בן ביתו של הגאון מטשעבין. סיפור המעשה נשמע כהלצה אלמלא התוצאות שהביא עמו. תלמיד של הגאון החמיץ רוחנית, וביקש להתגייס לצבא. היה יותר מחשש שהצבא יהרוס כליל את יהדותו. הגאון מטשעבין נשא באחריות, אבל הבין שדברי מוסר יזיקו יותר משיועילו. לבסוף לאחר מחשבה רבה, זימן אותו אליו ואמר לו בזה הלשון:

"הקשב נא אברמלה בני! הקשב היטב! אין אתה סתם כך אברמלה... כמה אברמלך איכא בשוקא... נכד אתה לבית המלוכה של זידטשוב... נכד מלוכה - משמע נסיך, זוהי זכות וגם חובה...

"ביזדטשוב ישנה הקפדה. בשחרית של ימי שישי נהגו אצל רבי הירש, שר בית הזוהר, לא לומר תחנון... עליך, כנסיך לבית המלוכה, לשמור בגאווה על המסורת המלכותית..."

הבחור התרגש מאד מייעודו המלכותי, וקיבל על עצמו על אתר באלה ובשבועה.

לאחר שבוע של הפקרות רוחנית כללית - הגיע הרגע המלכותי. בהגיע יום שישי נזכר בייעודו המלכותי, והחליט כי יעבור עליו מה! הוא, תחנון לא יאמר!

אלא שעל אתר, חש בגיחוך... כיון שאינו מתפלל כלל - אין כאן ביטול תחנון...

הוא נאלץ איפוא להתפלל בימי שישי כדי להקפיד לא לומר לאחר מכן תחנון.

אלא שתוך כדי כך חש בעליבות נוספת... והרי כל השבוע אינו אומר תחנון, ובמה איפוא תתבטא הנסיכות...

והוא אילץ איפוא את עצמו להתפלל כל השבוע, כדי לומר אחר התפילה תחנון (והרי אין טעם לומר תחנון מיד אחר רכיסת הנעלים...) כדי להבליט את נסיכות אי האמירה של ימי שישי...

"כל השבוע", הוא מספר היום, "לחמתי למען מנין, השכמתי קום... התבזיתי... התפללתי בדבקות... כדי שאי אמירת התחנון בימי שישי תקבל צורה מלכותית... ומי שלוחם כל השבוע על תפילה במניין - יהפוך עצמו ללעג וקלס אם יחלל שבת ויזלזל באיסורי תורה..."

החייל, כיום אברך נכבד, ממריצי התורה במקדש מלך, צוחק עד עצם היום הזה צחוק מאושר, כשהוא נזכר בהלצה המפוכחת של הגאון מטשעבין:

התנהגות מכובדת כלפי התורה הקדושה אינה מתבטאת רק בסממנים חיצוניים, כי אם בחשיבות שאותה מעניק האדם לדבריה של התורה, ובאופן שבו הוא מקבל את דבריה, גם אם הדבר כוץ מצדו במאמצים מרובים.

כדוגמת אותן שתי אחיות אשר נולדו בבית אחד - אך מזלן שונה היה. לאחת היה בעל עשיר שהצליח מאד בעסקיו, וחי חיי עושר ורוחה, כשהוא דואג להלביש את אשתו במיטב הבגדים ולקשטה בתכשיטים יקרי ערך - אך מתייחס אליה בזלזול רב, מבלי לשמוע ולהאזין לעצותיה.

ואלו לשניה היה בעל שלא הצליח לפרנס את בני הבית, ודחוקה היתה עד מאד, אך לעומת זאת היה נותן כבוד רב לרעייתו, שומע בתשומת לב את דבריה, ומתייעץ אתה מתוך הערכת אמת לשקול דעתה.

באחד הימים הגיעה האחות העניה לבקר את אחותה העשירה. "הוי אחותי", נצצו עיניה, "כמה טוב לך! בית מפואר יש לך! טבעות יקרות את עונדת על אצבעותיך! את לבושה היטב! ו...".

"אל תקנאי בי", קטעה אותה אחותה, "אמנם הכל נוצץ, אך אני - איני שוה מאומה. איש אינו מקשיב לי, בעלי אינו מתייעץ אתי, אין מקום להשוות בין החיים העלובים שלי, לחייך שלך!".

הנה כי כן, יכול האדם להניח את ספר התורה בארון קודש מחופה ביהלומים - ובכל זאת לא לשמוע לדעתה של התורה כלל, ולהתייחס אליה ביחס מבזה ומשפיל של עבדים.

באה, אפוא, התורה ומזהירה אותנו: "לא תצא כצאת העבדים", שימו את דעת התורה בראש מעיניכם, ותנו לה לכוון אתכם בכל אשר תפנו - אלו הם החיים המתוקנים שאותם מבקש הקב"ה שתחיו!

לעתים נדמה, שחיים מתוקנים מעין אלו הם חלום באספמיה... רוב רובו של העם היהודי רחוק משמירת המצוות, ודעת התורה אינה זוכה כלל להתייחסות, אולם למרות המצב הקודר, לכאורה, מחובתנו לדעת כי אין מקום ליאוש כלל!

הרב פרידמן מרכסים ספר בהקשר לכך, כי הוא הזדמן לנסיעה לארצות הברית דרך אירופה בשנים עברו, כאשר כרטיסי הטיסה היו בעלי ספח המיועד לתלישה בידי הפקיד.

הוא מצא את עצמו עומד מאחורי רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, והנה הוא רואה, שהפקיד מעיף מבט אל הכרטיס וכשמבט חמור סבר בעיניו הוא אור לו: "אינך יכול לנסוע, חסרה כאן חתימה..."

רבי יעקב לא הבין אנגלית, אבל את הבעיה הבין גם הבין. הוא הסתובב אל הרב פרידמן ואמר לו: "תגיד לו, שאם ה' רוצה - אני אהיה שם..."

הרב פרידמן לא אמר דבר, בחשש מה הוא התקרב והגיש את הכרטיס שלו לפקיד, ובאנחת רוחה ראה שהפקיד מאשר לו את הכניסה.

"התפללתי ערבית במנין שהתארגן במקום" - ממשיך הרב פרידמן בספורו - "ולאחר מכן עליתי למטוס, כשלתדהמתי אני מגלה את רבי יעקב ישוב שם..."

כשראה אותי אמר: "נו, אמרתי לך שאם ה' ירצה אני אהיה כאן? אתה רואה שאסור להתיימשך? שב כאן, ואספר לך מנין שאבתי את האמונה הזו" - (בנועם שיח)

למדתי בביאליסטוק - פתח ואמר - לאחר הסכם ריבנטרופ-מולוטוב נשארה ליטא חופשית, אך עד מהרה כבשו הרוסים את המקום והחלו להתנכל לבני הישיבות, ולא חלף זמן רב עד שכולנו הועלנו לרכבת בדרך לסיביר.

נסענו במשך עשרה ימים או יותר כבהמות... הרוסים לא הרשו לצאת מן הקרון אפילו לצרכים הבסיסיים ביותר, והסבל היה בל יתואר. ואז עצרה הרכבת בסיביר, והבנו כי יכול להיות גרוע יותר.

חמש עשרה שנה היינו בסיביר, כלואים ללא כל סיבה נראית לעין. לא ידענו, שהמאסר בפינה הקפואה הזו מציל אותנו ממות בטוח בתאי הגזים של הנאצים הארורים, אשר במבצע ברברוסה כבשו את כל רוסיה עד סטלינגרד.

בכל אותן שנים ארוכות ומיסרות היה לי חלום אחד שלווה אותי תמיד - יום אחד, כך חלמתי, אצא מכאן ואז אפגוש את אמא שלי... אנשק את ידה ואומר לה: "אמא, אמא שלי, תודה רבה לך על שחשכת את פרוסת הלחם האחרונה שלך, כדי לשכור לי מלמד טוב".

אבל כשהגעתי לבסוף לארץ, לא פגשתי את אמא שלי, ולא את אבא, לא את אחי ולא את אחיותי - כולם, כולם נותרו שם, דוממים וקפואים לצנח... כשהטרגדיה נודעה לי - לא רציתי לחיות יותר. לא ידעתי מה לעשות עם עצמי, והייתי אפוף ביאוש מוחלט. לבסוף יעץ לי משהו ללכת ל"חזון איש", ואני שמעתי לעצתי והלכתי.

ה"חזון איש" שמע את כל מה שהיה לי לומר, ואמר לי: אני רוצה לספר לך סיפור:

בליטא חי יהודי שקט ורגוע, שעסק לפרנסתו במסחר. מידי שנה בשנה היה היהודי לווה סכום כסף גדול, נוסע ליריד לקובנא, שם היה מחדש את כל

עפ"י עקרון זה נוכל להבין מדוע מיד לאחר מתן תורה, הפרשה הראשונה שנאמרה לעם ישראל היא פרשת "משפטים", וזו פותחת בדיני העבד והאמה העבריים. מסביר "הבית ישראל" שסיבת הדבר שהצביע על עיקרון המחויבות להיות משועבדים כליל לעבודתו של מקום. ביציאת מצרים נקבע הכלל הגדול (ויקרא כה, נה) "כי לי בני ישראל עבדים", ואל לו לאדם מישראל להמיר עבדות רצויה זו, בהשתעבדות לבשר ודם או לקניינים חומריים כלשהם - "עבדי הם - ולא עבדים לעבדים" (רש"י שמות כא, ו).

תעוזה יהודית

בימי השואה הנוראה, בה עלה הכורת על עמנו, ניסו אותם חיות - אשר השחיתו דמות אנוש, להשמיד להרוג ולאבד את היהודי - בגופו ויותר מכך את נפשו הרוממה. באותם ימים, התפזרו להם סיפורי המופת העצומים אשר הם לקח לכל הבאים אחריהם. סיפורי גבורה של אלו אשר רוחם גברה על אותו דרקון רצחני ושפל, ובזכותם הוקם הדור הבא. דור, אשר יש בו הרצון האמיתי להמשיך ולעלות בהר ה', תוך דבקות במשימה.

ומעשה ביהודי חסיד אמיתי, ר' לייבל קוטנר, חסיד מכבשונה של פולין החסידית, אשר היה באחד הצרופים במחנה העבודה, בו עבדו תחת צו הנוגשים על ייצור של ציוד וכלי תחמושת.

שתיים עשרה שעות של משמרת, עדיין לא הגיעו לקיצן. והנה, שבתה המכונה! ודממה השתררה במקום.

הנאצי הממונה ימ"ש, מיד שת ליבו לתקלה. הוא התכעס מאוד. התבונן בכל העובדים, תר בעיניו אחר קרבן צפוי. אחר התקרב אל ר' לייבל ובקול נחרץ דרש ממנו לתקן מכונה זו.

היהודי החסיד אשר לא ידע מאום בהלכות מכוונות, הביע תדהמתו: איך יידע לתקן מכונה עדינה זו על חלקיה??

ואתו רשע, באכזריות ידועה לשימצה, אמר: 'די ביסט א יודע? (אתה יהודי?) קאנסט טו!' (אתה יודע ויכול!).

כל אותו לילה עמד ר' לייבל וחברו ותיקן וניסה והלחים, ושב ופירק ובינתיים הצטנפו כולם בפחד ניכר. עד שלבסוף נשמע מחדש קול שקשוק המכונה. כשנכנס אותו קלגס והתבונן במכונה הפועלת, אפילו הוא לא האמין. הרי לדרוש מן היהודים את מה שאי אפשר - דרשו. אבל שהם באמת יצליחו לעשות זאת? זיהה ר' לייבל את מבט ההפתעה בעיניו התקרב בנחישות ודרש תשלום. כולם עצרו נשימתם. איך הוא מעז?!

והנאצי, כל כך מופתע מהתעוזה הבלתי צפויה, רק שאל בתנועת יד סיבובית: מה? דרש ר' לייבל סיגריות! איך יגיב אותו רשע? נבהלו כולם. ובמכוונת של מי שפשוט לא ציפה למה שקורה, הכניס הנאצי ידו לכיסו והוציא את ה"תשלום" הנדרש.

אך יצא אותו אכזר מן הצרף, הסב ר' לייבל את פניו כלפי כל החולקים עמו משמרת העבודה הארוכה הזו, ואמר להם כשהוא מנופף בסיגריות: די ביסט א יודע? קאנסט טו!

כשברצונו לרמוז: יהודים אנו, ויכולים אנו להם! אסור להשחית קומה. עלינו לשמור על שלהבתנו הבווערת! גם במקום בו בוער כבשן הפשע!

וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים (כא, ז)

הרעיון המוסרי הנפלא אשר חבוי בפסוק זה מהווה עבורנו מורה דרך לתפקידנו בעולם בתקופה זו, בה רב החושך על האור, ומתי מעט בלבד מבין כל באי עולם, דבקים בבוראם:

"וכי ימכר איש את בתו" - הקב"ה נתן לישראל את בתו, הלא היא התורה הקדושה, אולם למרות נתינה זו הוא עדין מתקשה להפרד ממנה כפי שאומר המדרש (שמות רבה לג, א) "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אלה תעזבו" - משל למה הדבר דומה?

"למלך שהיתה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, בקש לילך לו לארצו ולטול לאשתו. אמר לו: בתי שנתתי לך - יחידת היא... לפרוש ממנה - איני יכול, לומר לך 'אל תטלה' - איני יכול, לפי שהיא אשתך. אלא, זו טובה עשה לי - שכל מקום שאתה הולך, קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי".

כך הקב"ה אומר להם, לישראל: נתתי לכם את בתי היחידה, את התורה הקדושה, אך איני יכול לפרוש ממנה, עשו לי, אפוא, קיטון קטן, כדי שאוכל לדור אתכם - "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

אבל לא כל ישראל מצליחים להבין עד כמה המתנה שבידם מיוחדת היא. הם מניחים אותה בארון קודש ומוציאים אותה רק לקראת התורה, משל היו אומרים לה: צאי, אמרי מה שיש לך לומר - ולכי חזרה למקומך... לפיכך, בא הקב"ה ומצוה: "לא תצא כצאת העבדים" - אנא מכם, נהגו בה

מנהג של כבוד, ולא כעבד בזוי!

ומאגרי הסחורה שלו, ובמהלך השנה כולה היה מוכר את הסחורה שקנה, מכסה את ההלוואה שלקח, ומפרנס בכבוד את בני ביתו. באחת השנים, לאחר שדאג לעצמו להלוואה, נפל היהודי למשכב, ושוב לא יכול היה לנסוע ליריד כהרגלו. בלית ברירה קרא לאשתו ואמר: ראי נא, יש דברים שאיני יכול לותר עליהם, ובכל זאת אין ביכלתי לנסוע. לכן אבקשך לקחת את הכסף ולנסוע במקומי.

האשה הסכימה, האזינה בתשומת לב לכל ההוראות שנתן לה, נטלה את הכסף וצררה אותו בשתי צרורות, הכניסה לתיקה - והלכה. ההמולה שקדמה את פניה של אשה זו, אשר מעולם לא יצאה מן הכפר, גרמה לה לאבד את עשתונותיה, והיא צנחה תחתיה מעולפת. דקות ספורות שכבה כך, עד שרוחה שבה אליה, ומאחר שידעה שאין לה כל בררה אחרת, קמה והחלה ללכת.

היא טייל בין הדוכנים, עד שמצאה מוכר, שנראה היה לה שנתן לסמוך על המלה שלו, החלו להתמקח אתו, וכששניהם הגיעו לעמק השוה, פתחה את התיקה כדי להוציא משם את הכסף, ולחרדתה היא מגלה ש... אין כסף! איפה הכסף? ידיה רעדו כשפשכה את תכולת התיק על הארץ, אולם כל החיפושים לא העלו דבר. אין כסף - - - ככל הנראה, כשהתעלפה, נפל הצרור, ומישהו זדון לב נצל את המצב, לקח אותו והלך... הכסף כלל אינו שלי! - החלה האשה זועקת - מה יהיה על ידי הרעבים ועל בעלי החולה! צעקותיה משכו תשומת לב משאר הנוכחים, ולא חלף זמן רב, עד שהגיעה עדות מהימנה על אדם שנראה מרים את הכסף. כשהגיעו אליו שאלה אותו האשה: "מצאת את הכסף?" "כן" - השיב האיש - "אבל הוא שלי..."

"הוא היה עטוף בשתי צרורות" - נתנה האשה את הסימנים. "כן" - הסכים המוצא - "אבל הלכה היא, שאדם שמצא כסף בעיר שרובה גויים הוא שלו, משתי סבות: האחת, משום שמסתבר שהמאבד הוא גוי, והשנייה, משום שככל הנראה המאבד התייאש, כי שער שגוי ימצא את זה ולעולם לא יחזיר. ואם זו ההלכה, הרי שהכסף שמצאתי שייך לי בדין! ואין שום סיבה שאחזיר לך אותו".

האשה צעקה: "רחם עלי, הכסף אינו שלי!" אבל הוא בשלו. לבסוף הלכו שניהם אל רבי יצחק אלחנן ספקטור, רבה של קובנא. הרב שמע את טענות האשה, ולאחר מכן את דברי המוצא, שטען: "היא צועקת שארחה עליה, ואני כמובן, מרחם עליה, אך לא יותר מאשר אני מרחם על ידי שלי... חלילה לי מלגעת ברכות שאינו שלי, אבל רכוש שמצד ההלכה הוא שלי - אין סיבה שאותר עליה משום רחמים... בביתי ארבע בנות מתבגרות, וסבור אני שהרחמים עליהם קודמים לרחמים על אותה אשה זרה".

רבי יצחק אלחנן הורה לו להחזיר מיד את הכסף ואמר כי אחר כך יסביר לו מדוע, ואכן לאחר שהחזיר אמר לו: "כל הסיבה לדין 'הרי אלו שלו' הוא משום שבודאי הבעלים כבר התייאש, אך במקרה זה הכסף אינו של האשה, אלא של בעלה, ומאחר שבעלה כלל אינו יודע שהוא אבד את הכסף, אין היא בעלת הבית על היאוש כלל! וממילא הכסף אינו שלך!"

בשלב זה הרים ה"חזון איש" את עיניו קדשו אל הבחור השבור שמולו ואמר: "וכי אתה בעל הבית להתייאש? וכי אתה בעל הבית על העולם? הלא העולם הוא של הקב"ה, וכל זמן שהוא הבעלים, הרי שאין מקום ליאוש כלל!". "מכח זה" - סיים רבי יעקב גלינסקי את ספורו - "אזרתי את האמונה והבטחון שאם הקב"ה רוצה שאעלה על המטוס, אין מקום ליאוש! הוא הבעלים - והוא המחליט!"

ואף אנו צריכים לדעת, שאין מקום ליאוש על מצבו, הבה ונתן לבורא העולם 'לסדר' את העולם באופן הטוב ביותר, ונתמקד במה שאנו צריכים לעשות - בידיעה שאין לנו חיים ללא התורה הקדושה, ובדבקות האמתית באבינו שבשמים.

(ומתוק האור) "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא, א), אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לא תעלה על דעתו לומר, אשנה להם הפרק וההלכה שתיים או שלוש פעמים עד שתהיה סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופרושו. לכן נאמר: "אשר תשים לפניהם", כשלהן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם (רש"י).

לא מובן. משה רבינו יושב ומשנן, לא רק שתיים ושלוש פעמים אלא ארבע (ערובין נד ע"ב). וכעת שיתעמקו וישכילו, יחתרו לטעמים ולהשלכות, "ישוטטו רבים ותרבה הדעת". וכי מה יש להם לעשות, לדור דעה אוכלי המן שלא חסרו דבר. שיעמלו קצת! אם יתקשו, ויגיעו למבוי סתום, שיבואו...

ולא, אלא על משה רבינו להטריח עצמו ולהבינם טעמי הדבר ופרושו! מדוע - לדעתי, אין זה דין פרטי בתלמוד תורה, אלא דין כללי במצות החסד, וחובת ההליכה בדרכי הבורא.

ששנינו (ערכין טז ע"ב) עד היכן תכלית יסורים, אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש מטבעות ועלו בידו שתיים, וחייב לטרוח ולהשיב שוב ידו לכיס - וכבר יסורים הם!

אלמלא היה חוטא, לא היה הבורא יתברך מטריחו להושיט ידו פעמיים לכיסו. -

הרופא אינו אלא שליח ההשגחה להסיר את המחלה, ותו לא! יש לו להחזיק טובה לעצמו בדיוק כפי ש"יום פלוני ושעה פלונית" יכולים להחזיק טובה לעצמם, שבהם טרה המחלה!
ואספר על מקרה שהכעיס אותי. הייתי באיזו שמחה, ושולחן המזרח' היה מלא וגדוש בגדולי תורה, ראשי ישיבות ורבנים, לא היה מקום לתקוע סיכה, כמו שאומרים. ואז נכנס רופא דתי, בכזו הרגשת חשיבות. ואיך לא, אם בעל השמחה מיהר לקראתו: "הו, איזה אורח, רבי פלוני, תודה שהגעתם, איזה כבוד". ומיד, כמובן, לשולחן הכבוד. אבל הוא מלא וגדוש. הקים ממקומו ראש כולל נכבד, והרופא עומד וצופה, שהרי אין דבר טבעי יותר. חסד עשה, שהסתפק במקום אחד!

זה קומם, בגלל הפגיעה בכבוד התורה. ולא פחות מכך העיד על אפיו של האדם. כי מי שבטוח שהכל חייבים לפנות לו מקומם ודאי לא יפנה למתחרהו בבקשת ייעוץ ושאלה לחוות דעת, שהרי הוא ואין בלתו. וזו הסיבה ש"טוב שברופאים לגיזנותם". מי שבטוח שהוא הטוב והנעלה מכולם! בקשו שאדבר, אומר כמה מלים.

קמתי ואמרת: "ש, ברוך השם, רופאים משלנו, שומרי תורה ומצוות. אינם מתיימרים להיות פוסקי הלכות וגדולי הדור, ועם זאת קוראים להם ברוב כבוד רבי פלוני. שיהיה. אבל יש לי שאלה: היה רופא מומחה שהיה גם גדול הדור, "רבנו שבבבל" (חולין צה ע"ב), שמואל - מדוע לא כינוהו רבי שמואל, האם נופל הוא בחשיבותו מהרופא דנן?!"
ובענין זה אספר -

הייתי פעם במסיבה אחת עם דוקטור משה רוטשילד הי"ו, מייסד בית הרפואה "מעייני הישועה". נשאתי דברים, והזכרתי את מאמר שמואל: נהירים לי שבילי דרקייע כשבילי נהרדעא, עירו. ותמהתי: גם איני יכול לומר שנהירים לי שבילי רקייע כשבילי בני ברק. כי עשרות שנים אני מתגורר בה, ואיני מכיר את רחובותיה! מהיכן הכיר שמואל את סמטאות עירו? לכאורה, לא היה עליו להכיר אלא את הדרך מביתו לבית המדרש!

ושותי תשובות בדבר. הראשונה: שהיה ראש ישיבה. וממילא הוצרך לדפוק על פתחי נדיבים, והכיר כל הנותבות. והשניה, שהיה דיין מומחה לדיני ממונות. וממילא הכיר כל הבניות החריגות בעיר, זה הזיק את שכניו ברחוב פלוני בהיזק ראה, ולזה לא נתנו לבנות על הגג... כולם הגיעו אליו, שיפסוק ביניהם דיני תורה...

התערב דוקטור רוטשילד ואמר: לדעתי הסיבה מפני ששמואל היה רופא (בבא מציעא פה ע"ב), ורופא חייב לדעת את כל רחובות וסמטאות העיר, שלא יתמהמה כשיקראוהו באופן בהול...

על כל פנים, חוזר לענייני: מדוע שמואל, שהיה גם ראש ישיבה, גם דיין מומחה וגם רופא נודע לא זכה שיקראוהו: "רבי שמואל", והרופא דנן זכה לכך?!" -

אח, כמה זרחו פניו, חשוב הוא משמואל האמורא!
המשכתי ואמרת -

"אבל, רבותי, התשובה נתנה לנו במשנה מפורשת! אבדת רבו ואבדת אביו, אבדת רבו קודמת. שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו מביאו לחיי העולם הבא (בבא מציעא פ"ב מ"א).

מעתה, שמואל היה רופא שהביא את החולים לחיי העולם הזה, לכן כינוהו רבי. אבל יש רופאים שמביאים את חוליהם לחיי עולם הבא, ונאה לקרותם רבי!"

והגדת

ישנה בתורה מצוה, בדיני נזיקין ... כאשר אדם נתפס גונב שור או שה, טבחו ומכרו... משלם תשלומי ארבעה וחמישה... למה משלם תשלומי ארבעה וחמישה?

מביאה הגמרא (מסכת ב"ק ע"ט, ב) אמר רבי מאיר בא וראה כמה גדול כח של מלאכה שור שביטלו ממלאכתו חמשה שה שלא ביטלו ממלאכתו ארבעה השה לא עושה שום דבר... רק יושב בשדה כל הזמן, ואוכל סביונים... אבל השור, אתה לוקח אותו וחורש איתו... ביטלת אותו ממלאכה/גנת אותו... אתה משלם תוספת לקנס, על זה שביטלת את השור ממלאכתו... לכן אתה משלם על השור, פי חמש.

אמר רבן יוחנן בן זכאי בא וראה כמה גדול כבוד הבריות שור שהלך ברגליו חמשה שה שהרכיבו על כתיפו ארבעה

בדיוק להיפך... על מה אתה מקבל הנחה של עשרים אחוז... על שור אתה משלם פי חמש... גם על מה היית צריך לשם אותו דבר, רק עושים לך הנחה... למה עושים לך הנחה???

כי ברגע שהגנב גנב את השה... הוא שם אותו על הכתף... הוא התבייש... על בוש, קיבלת הנחה של עשרים אחוז!

היות "והתבזה" ... זה מבייש לקחת כיבשה על הכתפיים ... לכן, אתה מקבל הנחה של עשרים אחוז...

אם לומר את האמת... קוראים את הדברים האלו... ולא מבינים מה כתוב כאן... "השה, סוחבים אותו על הכתפיים... מקבלים הנחה של עשרים אחוז!" זה ביזוין לקחת מה על הכתפיים!

גדול הדור... משה רבינו... לקח מה על הכתפיים ... כך כתוב בדרש! משה רבינו התבזה?!

אמר הקב"ה - מי שיועד כך להנהיג את הצאן, הוא יהיה מנהיג של כלל ישראל!

גדול הדור לוקח כבשה על הכתפיים... בוש?!!
נגיד כשמשנה רבינו עשה את זה ... זה לא היה בוש... אבל היום זה בוש... למה?

תלכו ותראו היום, כל מי שמתעסק בחקלאות, רוצה לקחת כבשה... הכבשה לא רצה... אין לה כוח...

אם תלך בקצב שלה, יגמר לך היום... מה עושים?
מרימים אותה על הכתפיים... שתי רגלים ימין... שתי רגלים שמאל, והולכים! איזה בוש יש לגנב בזה?!

ר' יוחנן בן זכאי אומר - בוש. על בוש עשרים אחוז פחות...
אני רוצה לשאול אתכם - כל בוש זה ככה?

גנב עולה על המרזב... תופסים אותו... נקרעו לו המכנסיים...
הוא מגיע לשופט "כבוד השופט, אל תשאל איזה ביזיונות... ירדתי מהמרזב, נקרע לי המכנס... בבקשה ממך, עשרים אחוז הנחה..."

מה זה?! ממתני קריטריון לגבי העונש, זה תלוי אם הוא התבייש או לא?!
יגיד לו השופט "אל תעלה על מרזבים... לא יקרעו לך המכנסיים... לא תצטרך להתבייש!"

אדם ביזה את עצמו! מה זה ההנחה הזאת?!

ר' אליהו לופיאן מעמיק את השאלה, ואומר עוד יותר - אם הוא גנב, אז מגיע לו עונש כפול! איך אתה לא מתבייש לגנוב?!

אם אתה רואה שהוא סוחב על הגב את השה, זאת אומרת שהוא לא התבייש! מילא, אם הוא היה מכניס לתוך שק... אז באמת, אתה מבין שהוא מתבייש... אבל הוא סחב אותו על הגב, איזה בוש יש לו?!

בא ר' אליהו לופיאן, ואומר יסוד נורא... שרק "אבי תורת הנפש" יכל לומר דבר כזה... אלו דברים שכנראה, נשגבים מבינתנו...
אומר ר' אליהו לופיאן - תדע לך, אדם ששואל שאלות כאלה, זה אדם שלא יודע מה נעשה בליבו של אדם...

אדם מסתכל בעיניים, כמו שכתוב בספר שמואל {שמואל א' טז, ז} כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב... רק הקב"ה רואה, מה נעשה בליבו של אדם.
אומר ר' אליהו לופיאן - כל גנגסטר... ראש עבריינים, שנראה לך כמו מלך העולם... יש לו מרצדס עם גג פתוח... נוהל נעלי קרוקודיל... הולך עם מלבורו... גורמטיס ו"חיי" על הצוואר... תדע לך, כשהוא נמצא בארבע אמנות בביתו, הוא מרגיש אכול על תפקידו "איך אני נראה כגנב... איך מסתכלים עליי בחוץ..."

כשהוא בא לשוק הכרמל... שזה ה"מעוז" שלו... אז כולם רועדים וצועקים "הכל בזול... הכל בזול", כי ה"שריף" הגיע... אבל כשהוא הולך הביתה, והוא נמצא בתוך ארבע אמותיו... ולמטה נמצא השוטר, שמפחד שלא עוד רגע ישלחו לו טיל לאו, וירימו לו את הבנין...

כשהוא יושב עם אשתו והילדים, הוא מתבייש במצב שבו הוא נמצא!
אלה הדברים שכותב ר' אליהו לופיאן.

עפ"י הדברים האלה, נוכל להבין בע"ה, את המשך הדברים שהיא כותב בספר לב אליהו:

כותב ר' אליהו לופיאן - בא ואסביר לך, רק הקב"ה ... שהוא שברא את האדם, ויודע את טבעו, יכל לקבוע הלכה כזאת, שהגנב שהתבזה, מקבל עשרים אחוז פחות בעונש, כי הוא התבזה...

אתה כלפי חוץ, לא רואה כלום... אתה לא רואה עליו שום בוש... הוא סוחב עליו את הכבש כמו כולם... אבל אני הקב"ה, שאני יודע מה שבלבו של אדם, אני אומר לך... האדם הזה בוש ונכלם כשהוא חוזר הביתה!

דע לך, בלב שלו פנימה, האדם הזה אכול!
כשהקב"ה מודד עבירה, ומודד מצוה... הוא מודד אותה לפי הצער, לפי העלבון, ולפי ההנאה שהיה לו, הן בעבירה והן במצוה.

אומר ר' אליהו לופיאן - שמעתי בר' איצ'לה בלזר, ששאל שאלה עצומה - ארוסה שזינתה, דינה בסקילה... ונשואה שזינתה, דינה בחנוק...

שאל ר' איצ'לה בלזר - זה בדיוק ההיפך, הרי ארוסה עדין לא גרה אצלו, העונש שלה יותר חמור?! למה זה בדיוק להיפך?

אמר לי ר' איצ'לה בלזר - היסוד, של ההנאה בעבירה... גם זה בא בחשבון. בשעה שהיא ארוסה, היא יכלה ליהנות ממעשה העבירה, כי אין אימת בעלה עליה... אבל כשהיא נשואה, אימת בעלה עליה, ההנאה בעבירה לא היתה מושלמת!

הקב"ה בוחן כליות ולב, ברבדים הכי נמוכים... להבין כל עבירה, כמה הנאה היה בה, גם חרטה היה בה, כמה צער היה בה... כל דבר בא לידי מנין... והדבר הוא דק מן דק ע"י נבדק.

אם כך זה בעבירה, על אחת כמה וכמה, במצוה!
ולא יבוש מפני המלעיגים עליו - אדם הולך לעשות מצוה, והוא מתבזה בקיומה של מצוה... אדם עושה מצוה, ויש לו צער בקיומה... אומרת המשנה (מסכת

אבות ה, כג) לפום צערא אגרא טוב אחד בצער, ממאה שלא בצער!
נוכל להוסיף על זה, עוד נדבר אחד:

בפרשת השבוע שלנו, פותחת הפרשה בעבד עברי שנמכר בגניבתו...
גנב שנתפס, ואין לו ממה לשלם את הגניבה... מוכרים אותו לעבד... מי קונה עבד???

אדם שהוא בעל מעמד... אדם מרום מעלה... למה?

כי חז"ל אומרים, שאדם שקונה לעצמו עבד, קונה אדון לעצמו.

אומרת הגמרא (מסכת קידושין כ, א) - {דברים טו-טז} כי טוב לו עמך עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי התבן מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי קונה אדון לעצמו

רבותי, זה דבר שלא יאומן...

ראש חודש... אדם רוצה לקנות לכל המשפחה לחמניות... הוא מגיע למאפייה... נשארה רק לחמניה אחת ולחם שחור... "נו לפחות לחמניה אחת..." יושבים מסביב לשולחן... "מי אוכל את הלחמניה?" "אבא אני, אבא אני... אני אבא..." ויושב העבד ליד... "היות ויש רק לחמניה אחת... יקבל אותה אדוננו הגנב!" נותנים לגנב לאכל... הוא נמצא כרגע בשיקום... ברוך ה'... שולחן של ראש חודש... מביאים לשולחן פאנטה כתום!

כל החודש, שותים רק מים עם פטל... בראש חודש, שותים פאנטה כתום! יש בקבוק אחד פאנטה כתום... השאר מים עם פטל... "מי רוצה פאנטה כתום???" "אבא, אני רוצה! אני רוצה! אבא אני!" "קודם כל, נותנים לגנב..."

לקחו את כל הכריות בבית... הלכו להוסיף להם נוצות... נשארה בבית רק כרית אחת... מי ישן על הכרית?

"בבקשה בעל הבית... תיפרד מהכרית... הגנב ישן על הכרית!" "אני ישן בלי כרית, והוא ישן עם כרית?!"

"כי טוב לו עמך" ©

אבל אם תיקח את הכרית, ותשים אותה בצד... אף אחד לא ישן עליה! אומר תוספת – אם אף אחד לא ישן עליה, זו מידת סדום... תן את זה לגנב, הוא ישן על זה!

נשאלת השאלה – הדבר הזה לא מובן... אם יש רק כרית אחת בבית... והבן שלי מבקש ממני "אבא, תן לי את הכרית"... אני מחויב לתת לו את הכרית? ודאי שלא...

או למה לעבד אני מחויב???

אומרים המפרשים יסוד נפלא – הבן שלך, אם לא יקבל את הכרית, הוא לא ירגיש מבוזה... אבל העבד, אם הוא לא יקבל את הכרית, לא רק שהוא יגיד "אין לי כרית ולאדון יש כרית"... אלא הוא יגיד גם "אני עבד, אני מושפל, אני גנב משפלים אותי!!!"

והתורה היא רוצה להשפיל בן-אדם, גם כשמדובר בגנב... ותשימו לב, כמה התורה נזהרת, בתורתו של גנב... כמה התורה נזהרת, בבן הזה שסרח... כמה התורה דואגת לשקם אותו...

לאחר ההקדמה הנפלאה הזאת, של דברי רבותינו, נוכל בע"ה להגיע לנקודה המרכזית שאנחנו רוצים לדבר היום:

ישאלו את האדם – מה יותר גרוע, למות או להתבייש?

יש לך אפשרות להתבייש חמש דקות... או לחיות... או שתגיד לו "אם אתה הולך לבייש אותי... אני מעדיף לא לחיות"... מה יותר טוב לאדם? לכאורה, עדיף להתבייש חמש דקות... ולהמשיך לחיות...

זה כמו שאדם בא לטיפול שיניים... אומרים לו "תשמע, נגמר החומר הרדמה"... מה אפשר לעשות?

"בסדר... יכאב חצי שעה... מה אפשר לעשות... יעבור" ©

בואו נראה, כיצד רבותינו מתייחסים לענין הכלימה, מול המוות:

אני אומר לכם גמרא... אני לא מבין אותה... אבל זה גמרא, קודש קדשים... הגמרא במסכת תענית {כג, א}, מספרת סיפור...

חוני המעגל שאל את עצמו שאלה – נאמר בפסוק {תהילים כו, א} שיר המעלות בשושן ה' את שיבת ציון היינו כחלמים...

אמר חוני – שיבת ציון זה שבעים שנה... היינו כחלמים! אפשר לחלום שבעים שנה?!

אמר לו הקב"ה – שאלת שאלה? תקבל תשובה... אבל תשובה מעשית... תמתין...

חוני הולך ברחוב... רואה בן-אדם אחד עם טוריה, נוטע עץ חרובים... "סליחה, בשביל מה אתה נוטע את העץ חרובים הזה? אתה יודע מתי זה יוציא לך פירות? רק עוד שבעים שנה! הרי אתה כבר לא תהיה בעולם הזה... בשביל מי אתה נוטע את זה?"

"אתה צודק, אבל כשאני הגעתי לפה... היה כאן כבר עץ חרובים אחד לבלב... אז מישהו זרע את זה פה... הוא גם ידע שהוא לא יהנה מזה... אז יוצא שהוא עשה את זה בשבילי... אז גם אני עושה את אותו דבר... לבאים אחרי..."

חוני ממשיך בדרך... נכנס למערה... אוכל לחם, ונרדם... שינה שנמשכת במערה, שבעים שנה...

המהרש"א אומר, שבינתיים יצאה שמועה, שהוא מת במלחמה...

חוני מתעורר כעבור שבעים שנה... הוא לא יודע כמה זמן עבר... מוציא את הראש מהמערה... מה עושה דבר ראשון?

הולך הביתה!

בדרך הוא עובר באותו מקום, שנטעו בו את העץ חרובים... והוא רואה מישהו שעוטר שם... "סליחה, זה אתה נטעת את העץ הזה?"

"אני?! לא... זה הסבא שלי ז"ל נטע אותו"

"הסבא שלך?! אני זוכר שהוא נטע את זה רק... ואו... ישנתי שבעים שנה!" חוני מגיע הביתה... מסתכל על הדלת... רואה 'משפחת המעגל'... דופק בדלת... פותחים את הדלת...

"שלום... איפה אבא?"

"אבא נפטר..."

"מי אתה?"

"אני הנכד של חוני המעגל"

חוני מחויך מאוזן לאוזן... "אני חוני המעגל!!!"

"בואו ילדים תסגרו את הדלת... שלא תעזו שוב פעם לפתוח את הדלת לזרים!!!" ©

אתמול היה כאן מישהו... אסף כסף... אמר הוא אליהו הנביא... היום בא מישהו... אמר שהוא חוני המעגל... טוב... שיחררו את כולם בבת אחת... ©

טוב... חוני המעגל הולך... לאיפה?

לבית המדרש...

הוא מגיע... מתיישב... בן פורת יוסף, הבית מדרש מלא... הרב מקשה קושיות... פתאום התבאר לרב כל השאלות... הוא נתן צעקה "מאיירים הסוגיות, כמו בימיו של חוני!!!"

*אין לנו מושג מי היה חוני... חז"ל אומרים, שמה שהיה מבקש מאת ה', היה מקבל!

מגיע חוני לרב בבית המדרש, ואומר לו "אני חוני!!!"

"חוני?!...! תראה... אתמול היה פה מישהו, דומה לך... אמר שהוא אליהו הנביא... תקשיב... קח שקל, ותהיה בריא" ©

זה לא כמו היום, שיש בבית את התמונה של סבא... פעם זה לא היה... לא היו תמונות! מאיפה הוא יודע שהוא חוני?

יוצא חוני מחוץ לבית המדרש, ומבקש מהקב"ה בקשה "ריבוננו של עולם... אני הולך לישון הלילה... קח אותי מפה... תהרוג אותי"

זה מה שאומרת הגמרא – או חברותא או מיתותא...

לא מבין את הגמרא הזאת... אני יגיד לכם גם למה...

נגיד שלא מאמינים שהוא חוני... הוא מגיע הביתה... "אני סבא חוני"... סוגרים לו את הדלת בפנים... בסדר...

הולך לבית הכנסת... "אני חוני"... "אתה לא חוני!!!"

אהה, מקודם הוא אמר "מאיירים הסוגיות, כמו בימיו של חוני"...

בסדר... אז הוא שמע שאמרתי חוני... אם הייתי אומר את זה על רב פפא, הוא היה אומר שהוא רב פפא...

אתה יודע מה? אתה לא חוני המעגל... מהיום תקרא לעצמך אברהם ברקוביץ'...

תלך לישוב הסמוך, שמה לא מכירים אותך... "יש חדר להשכרה?"

ישאלו אותך "איך קוראים לך?"

"אברהם ברקוביץ'..." יתחיל את החיים שלו מחדש...

יכנס לבית המדרש... יתחיל את כל הש"ס מחדש... רק היישוב ידרוש... והוא יקשה עליו קושיות!

יגיד הרב "תשמע... הברקוביץ' הזה... חריף! איפה למדת קודם?!"

אז נשאלת השאלה – מה זה משנה איך קוראים לך, חוני או אברהם ברקוביץ'?! תשב ותלמד!

אבל כך כתוב בגמרא, שחוני ביקש "ריבוננו של עולם, אני מבקש שתיקח אותי מכאן"... למה לקחת אותו מפה?

עפ"י מה שמבינים המפרשים בגמרא, בן-אדם זקוק להערכה... הכבוד של האדם, זה החיים שלו...

ודאי שאנחנו צריכים לברוח מהכבוד... אבל כל אחד יודע את ערכו, הוא יודע את מה שהוא שווה...

אחד שהוא רופא שיניים... הוא לא צריך להתגאות... אז הוא רופא שיניים!

להבדיל אלף אלפי הבדלות... מגיד שיעור... הוא צריך להתגאות שהוא מגיד שיעור?!

לא! הוא יודע שיש לו תפקיד מסוים... הוא לא צריך להתגאות בזה...

אבל כל אדם זקוק להערכה, שיעריך אותו! ההערכה של האדם, זה החיים שלו... וכשלוקחים ממנו את הדבר הזה, שזה הכבוד המינימלי, את ההערכה של האדם... האדם מעדיף למות!

זה מה שאמר לנו חוני...

(ברוך שאמר)

בדרך הדרוש

והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה (כא פסוק ו) ברש"י ורצו אדוניו את אונו הימנית או אינו אלא שמאלית תלמוד לומר און און וכו'. ויש לדרוק מאי קושיא הוא זאת או אינו אלא שמאלית הלא כל המצות סתם בתורה הדין נותן להיות בימין כמו שמצונו לענין כמה דברים. ויש לפרש על פי מה דאיתא במדרש רבה בשיר השירים על הפסוק ישקני מנשיקות פירוש דבשעת מותן תורה היה הדיבור יוצא מימיו של הקב"ה לשמאלן של ישראל וכו' עיין שם. נמצא הדיבור לא תגוב דמחמתו נרצע שמע האון שמאל אם כן הוה אמינא דשמאלית תרצע מושם הכי צריכים ללמוד הגזרה שוה. (הנחת התורה) וכי יוד איש על רעהו להרוג בערמה מעם מובחי תקחנו למות (כא, יד) ותמוה, ונ"ל דילפינן דאולין בטר רובא מרישא של עולה ולא חיישינן דילמא טריפה וכן מי שהרג הורגין אותו ולא חיישינן דילמא הנהרג טריפה, וזה הפירוש מעם מובחי שמעם ילפינן דאולין בטר רובא, תקחנו למות, ובוה מפורש ההמשך: ומכה אביו ואמו מות יומת, שהרי זה שפלוגי הוא אביו ג"כ סמיכין על הרוב.